

بررسی عوامل پر خاشگری در نوجوانان

منصوره شاه حسینی^۱

چکیده

پر خاشگری یکی از ناملایمات جامعه امروزی است که می تواند دلایل زیادی داشته باشد. از آنجایی که امروزه در بسیاری از نوجوانان رفتارهایی مشهود می شود که اطرافیان شان آن را پر خاشگری می دانند و به دنبال راه هایی برای درمان آن هستند. هدف این پژوهش نیز بیان عوامل و علل پر خاشگری در نوجوانان است تا والدین با آنها آشنا شوند و بتوانند به موقع در صدد رفع آن بر آیند. این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه ای گردآوری شده است. برخی پر خاشگری را امری ذاتی می دانند، ولی در مقابل عده ای بر این باورند که این رفتار در اثر علل مختلفی به وجود می آید که مهمترین آن خانواده می باشد. والدین می توانند با شناخت علل فردی و اجتماعی به نوجوان خود کمک کنند، تا به این رفتار ناسزا دچار نشوند.

کلید واژگان: پر خاشگری، علل، نوجوان، خانواده

¹ طلبه سطح 2 حوزه علمیه سید الشهداء

مقدمه

پرخاشگری به عنوان رفتاری نامطلوب و ناهنجار است که در نوجوانان شایع است و در مورد این اختلال سوالات متعددی مطرح می شود. از جمله پرخاشگری چیست؟ نقش علل زیستی، خانواده و... در این زمینه چیست؟ پرخاشگری در نوجوانان موجب مشکلات زیادی در خانواده و مدرسه می شود. پرخاشگری به رفتاری گفته می شود که ویژگی عمده آن صدمه زدن به خود یا دیگران همراه با خشونت و خصومت است.

هدف از این پژوهش حاضر تبیین مفهوم پرخاشگری و علل آن برای پیشگیری و مقابله با پرخاشگری در نوجوانان و آگاه نمودن خانواده هاست.

در مورد پرخاشگری کتاب ها، پایان نامه ها و مقالات بسیاری نوشته شده است اما اینجانب تنها به بررسی علل پرخاشگری در نوجوانان پرداخته ایم تا والدین و مربیان با آن آشنا شده و جلو بسیاری از اختلالات رفتاری نوجوانان گرفته شود.

این نوشتار در محدوده سنی نوجوانان با استفاده از منابع کتابخانه ای و به روش توصیفی - تحلیلی گردآوری شده و به این سوال اصلی که «علل پرخاشگری در نوجوانان چیست؟» پاسخ داده شده است. اثر حاضر با کمک گرفتن از آثار و تحقیقات ارزشمند محققان علم روانشناسی در کنار آیات و روایات، ضمن اشاره به دیدگاه اسلام در این موضوع برخی علل و عوامل پرخاشگری را مرود بررسی قراردادده ام. در این تحقیق علل پرخاشگری را از دو بعد فردی و اجتماعی بررسی کرده و به آنها پرداخته ام. هدف از این پژوهش این است که نوجوان خود من و همسالان من که با این اختلال درگیر بوده اند را برای جلوگیری از رفتار های ناهنجار ناشی از آن آشنا کرده تا در صدد رفع آن بآیند. لذا ضرورت دانسته ام درباره این موضوع تحقیق صورت گیرد.

پرخاشگری چیست؟

معنای لغوی: پرخاشگری در فرهنگ دهخدا به معنای پرخاشجو، جنگ جو، تشنه جنگ آمده است. (دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج 9، ص 1392) در فرهنگ معین به معنای پرخاش، نبرد، کارزار، جنگ، ستیز و محاربه است. (معین، محمد، لغت نامه معین، ص 727)

معنای اصطلاحی: در کتاب فرهنگ و زبان و لغات و اصطلاحات روان شناسی آورده اند: «عملیات و رفتار ستیزه گرانه ای که در اثر شکست و ناکامی یا تحریکات غریزه ای پدید می آید.»

در اصطلاح روان پزشکی، اصطلاحی بسیار کلی برای انواع گوناگونی از اعمال همراه با حمله و خصومت و خشونت چنین اعمالی را می توان فرض کرد که به یکی از دلایل زیر برانگیخته می شوند: الف) ترس ب) میل به ایجاد ترس یا فراری دادن دیگران ج) میل به پیش بردن عقاید و علایق شخصی (فرهنگ جامع روانپزشکی (CPD))

واژه های مترادفی که با پرخاشگری به کار رفته است عبارت است از: خشم، خشونت، عصبانیت، وقاحت و بی کنترلی «واژه خشونت باعث ایجاد احساسی ناخوشایند در افرادی می شود که در دوران کودکی مورد تمسخر و بی توجهی هم بازی ها یا هم کلاسی های خود قرار گرفته اند. تمسخری ساده، ممکن است منجر به واکنش شدید می شود که دامنه ی آن از اهانتی لفظی تا خشونت فیزیکی، معتبر است.» (دکتر باری ای مک فامار، کلید های رویارویی با پدیده های خشونت در کودکان و نوجوانان، ص 12)

جامع ترین تعریفی که می توان از پرخاشگری ارائه کرد به این صورت است که به هر عمل و رفتاری که به طور مستقیم در جهت هدفی و به منظور آزار و اذیت رساندن به دیگری که مایل نیستند مورد آزار و اذیت قرار بگیرند، اعمال می شود، پرخاشگری نامیده می شود.

آنچه از تعریف پرخاشگری حائز اهمیت است، نیت رفتار کننده است یعنی رفتار آسیب زا در صورتی پرخاشگری محسوب می شود که از روی عمد و منظور صدمه زدن به دیگری و یا به خود صورت گرفته باشد. (حسین خاکپور، راهکار های درمان پرخاشگری از دیدگاه قرآن و روایات، مقاله)

پرخاشگری در روایات

پرخاشگری نیز اصطلاحات مختلفی در روایات دارد که مهم ترین آنها «العدوانیه» می باشد. عدد در معنی دیگرش دشمنی و عداوتی که از روی قصه نباشد بلکه حالتی به او دست می دهد که اذیت می شود. همانگونه که از دشمنان مورد اذیت و آزار قرار می گیرد. (راغب، اصفهانی، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآنی، ج 1، ص 162) اما باید توجه داشت که دشمنی یا عداوت که در لغت نامه های معادل با پرخاشگری در نظر گرفته می شود لزوماً معادل با پرخاشگری نیست.

می توان گفت هر واژه ای که به رفتار پرخاشگرانه اعم از کلامی یا فیزیکی اشاره کند می تواند معادل با پرخاشگری باشند. (ریحانه عباسی، بررسی تطبیقی کنترل خشم و پرخاشگری از دیدگاه اسلامی و روانشناسی)

نشانه های پرخاشگری

نشانه های متعددی برای پرخاشگری وجود دارد. از جمله این نشانه ها، فحش دادن، پرتاب اشیاء، لگد زدن، جنگ و ستیز کردن، شکستن اشیاء و ضربه زدن، حمله به دیگران، دروغگویی، برهم زدن نظم، برانگیختگی بیش از حد، نگاه های تند و خشن، فرار از خانه و مدرسه، به هم فشردن دندان ها و جیغ زدن اشاره کرد.

والدین وقتی نشانه هایی از پرخاشگری را در نوجوان خود می بینند معمولاً می خواهند در آن لحظه نوجوان خود را ساکت کنند اما کمتر به این موضوع که علل پرخاشگری آنها چیست فکر می کنند. (نجمی، صاحبه (1393)، رابطه سبک فرزند پروری والدین با هوش هیجانی و پرخاشگری، پایان نامه کارشناسی ارشد)

آیا تا به حال به سوالات زیر فکر کرده اید، چرا نوجوان من پرخاشگر است؟

ما در این مقاله به مهم ترین علل پرخاشگری می پردازیم تا بتوان درصدد رفع آن برآمد.

عوامل پرخاشگری

علل پرخاشگری در 2 محور کلی فردی و اجتماعی مورد بررسی قرار می گیرد. (مهدی پریخ، آیا کودک شما پرخاشگر است؟، نشر توشه، 1397)

1- عوامل فردی

1-1- عوامل زیستی

شناخته ترین تبیین در مورد پرخاشگری انسان به این نگرش است که انسان به دلیل طبیعت زیستی اش تا حدودی مرتکب پرخاشگری می شود که این پدیده بخشی از ماهیت و طبیعت ذاتی و فطری او را تشکیل می دهد. در این بحث به مواردی که در بروز رفتار های پرخاشگرانه مثل عوامل جسمانی و زیستی موثرند می پردازیم.

1-1-1- وراثت

بعضی از افراد پرخاشگر، پدر یا مادر یا اجدادشان زمینه ی پرخاشگری دارند و این روحیه به کودکان نیز منتقل می شود. همانطور که که خصوصیات جسمانی مانند رنگ چشم، قد و مو منتقل می شود. خصوصیات روانی نیز منتقل می شود. (فاطمه داوودی، راهکاری کنترل پرخاشگری کودکان از دیدگاه تعلیم و تربیت اسلامی، مقاله)

در اسلام روایات زیادی در مورد ذاتی بودن پرخاشگری وجود دارد. پیامبر اکرم(ص) در این باره می فرمایند: « با خانواده ای صالح ازدواج کنید، به درستی که ژن در افراد موثر است.» (محمدی ری شهری، 1387، ص 316)

پرخاشگری و رفتارهای تهاجمی ریشه ی ژنتیکی دارد. بعضی از مردم با اتصالات عصبی کوتاه تری به دنیا می آیند و امکان بیشتری برایشان وجود دارد که پرخاشگر و عصبانی شوند.

1-1-2- غدد

الف) ترشح هورمون تستوسترون و استروژن در ایام بلوغ

ترشح هورمون تستوسترون در پسران و افزایش آن در بلوغ باعث پرخاشگری نوجوانان می شود. اما نمی توان به طور قطع آن را در همه ی رفتار های پرخاشگرانه عامل اصلی دانست.

در دختران که تازه بالغ شده اند هورمون استروژن افزایش ور در پرخاشگری آنها موثر است.

4-2- مدرسه

محیط مدرسه هم مانند خانواده عامل مهمی در پرورش جسمانی و روانی نوجوان است. روانشناسان معتقدند معلمی که پیوسته با کودکان و نوجوان در مبارزه بر سر قدرت است و رفتاری چون سرزنش و تحقیر دست می زند. نفرت را به می رساند که دانش آموزان خوب کلاس را به شورش و رفتار خشونت بار می کشاند. (نوایی نژاد، شکوه، با رفتارهای بهنجار و نابهنجار، ص 218)

عواملی که به خشونت در مدرسه می انجامند عبارتند از:

1-4-2- وقتی نوجوانی توسط دانش آموزان دیگر مورد تمسخر قرار گیرد.

2-4-2- هنگامی که نوجوانی توسط دانش آموزان دیگر کتک بخورد و قادر به دفاع از خود نباشد.

3-4-2- هنگامی که نوجوانی همیشه از مشاجرات فرار می کند و حتی در مواقعی به گریه روی می آورد ولی دیگران به مشاجره با او ادامه می دهند.

4-4-2- وقتی نوجوانی مرتب اشیاء و وسایل و پول خود را گم می کند.

5-4-2- وقتی نوجوانی از لحاظ ظاهری و جسمی مورد تمسخر قرار می گیرد.

6-4-2- خجالتی بودن نوجوان

7-4-2- افت تحصیلی ، افسردگی و ناراحتی بودن

5-2- همسالان

گرچه دوستی و ارتباط بین همسالان در همه ی دوران اهمیت دارد اما در دوره ی نوجوانی چون دوستی ها محکم تر و جنبه ی انتخابی آنها بیشتر می شود و با شور و هیجان همراه است اهمیت بیشتری دارد و به همین دلیل پیوند های دوستی در شخصیت نوجوان بسیار تاثیر می گذارد. اگر نوجوان با افرادی پرخاشگر و بد خلق دوست شود از آنان بسیار از آنان بسیار تاثیر می پذیرد.

اگر نوجوان با افرادی پرخاشگر و بدخلق دوست شود از آنان بسیار تاثیر می پذیرد.

دوستی با افراد و دوستان صالح موجب تبادل افکار و سبک رفتارهای بهنجار در نوجوانان می شود.

هم چنان که در روایتی از امام علی(ع) آمده است: « قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: صُحْبَةُ الْأَشْرَارِ تَكْسِبُ الشَّرَّ، كَالرَّيْحِ إِذَا مَرَّتْ بِالْتَّنِّ حَمَلَتْ نَتْنًا، صُحْبَةُ الْأَخْيَارِ تَكْسِبُ الْخَيْرَ، كَالرَّيْحِ إِذَا مَرَّتْ بِالطَّيِّبِ حَمَلَتْ طِبْيًا » (همنشینی با بدان، برای انسان بدی می آورد، مثل باد، که وقتی بر بوی بد می گذرد، با خودش عفونت می آورد. و همنشینی با نیکان، نیکی می آورد، مثل باد، که وقتی بر بوی خوش بگذرد، با خودش بوی خوش به همراه می آورد.) (تمیمی آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ج 7، ص 196)

عوامل متعدد دیگری که می توانند موجب تشدید پرخاشگری شوند عبارتند از:

- 1- محروم شدن از حمایت پدر مادر و مربیان
- 2- افزایش توقع و انتظارات به علت وعده های بسیار
- 3- اجرای قواعد انضباطی سخت برای نوجوانان در خانه در مدرسه
- 4- بیماری های مداوم که در آن نوجوان احساس دوری می کند.
- 5- تحمیل مشکلات خود بر نوجوان و درخواست از او که توقع دشواری را از شما برآورده سازد.
- 6- دسترسی بی ضابطه مردم به سلاح
- 7- پایین بودن نشاط اجتماعی و افزایش خشونت
- 8- بی ارزش جلوه دادن جرائم خود و ویژگی های آن

نتیجه گیری

در این مقاله با مفهوم پرخاشگری که عمل و رفتاریا تس که همراه با خشونت، آزار و اذیت رساندن به دیگران یا خود است، نشانه های متعددی برای پرخاشگری وجود دارد، از جمله فحش دادن، حمله کردن، شکستن اشیاء و ...

از تحقیق حاضر این نتایج به دست آمده ، که علل مختلفی در بروز پرخاشگری در نوجوانان مطرح است از جمله علل فردی مانند: عوامل زیستی، عوامل روانشناختی، بیماری های روانی و... و علل اجتماعی مانند: خانواده، عوامل اقتصادی، عوامل فرهنگی و ... به طور مفصل در این مقاله آمده است.

با توجه به اهمیت موضوع پرخاشگری در نوجوانان و با توجه به تحقیقاتی که شده است از آنجایی که این پژوهش کتابخانه ای است جا دارد در زمینه ی میدانی هم تحقیق شورت گیرد.

در مجموع والدین و مربیان باید با جلوگیری از عللی که بیان شد در محو کردن پرخاشگری در نوجوان خود گام بردارند و نباید اجازه داد پرخاشگری در نوجوان تثبیت شود، و به عادت در آید. زیرا دیگر له خیر خواهی ها و نصایح دیگران توجه نخواهد کرد و برای رسیدن به خواسته هایشان از ابزار پرخاشگری استفاده می کنند.

منابع

قرآن کریم

1. ابوالمعالی، خدیجه، نظریه های جرم شناسی و بزهکاری، نشر ارجمند، 1389
2. احمدی، علی اصغر، پرخاشگری، مجله تربیت، شماره 65
3. اسفندیار، حدیثه، انواع، عوامل و راه های درمان پرخاشگری در کودکان، 1386
4. اصفهانی، راغب، ترجمه و تحقیق مفردات الاظ قرآن، ج 1
5. اکبری، ابوالقاسم، مشکلات نوجوان و جوان، رشد و توسعه، 1387
6. امیری، حسین، نوجوان در نقش شکیبایی، انتشارات موسسه آموزش و پژوهش امام خمینی، 1394
7. باوقار زعیمی، زهرا، شیبانی، فاطمه، بررسی علل پرخاشگری در کودکان، مقاله، زمستان 1395
8. بیان فر، فاطمه، اختلال سلوک رفتار ضد اجتماعی و پرخاشگرانه کودکان و نوجوانان، 1394
9. پریخ، مهری، آیا کودک شما پرخاشگر است؟ نشر توشه، 1397
10. تمیمی آمدی، عبدالواحد، تصنیف غررالحکم و دررالکلم، 1381
11. جوان هشیار، جعفر، خشم و پرخاشگری، عروج، 1388
12. جعفری، مجید، مهر خشم و پرخاشگری در پرتو آموزه های دینی، 1396
13. حامدی، رباب، کنترل خشم، 1395
14. حرانی، ابن شعبه، تحف العقول عن آل الرسول، 1363
15. خاکپور، حسین، راهکارهای درمان پرخاشگری از دیدگاه قرآن و روایات، مقاله
16. دانش، تاج زمان، مجرم کیست؟ جرم شناسی چیست؟، ج 10، انتشارات کیهان، 1384
17. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا
18. دکتر باری ای مک نامار، فرانسیس جی مک نامارا، کلید های رویایی با پدیده های خشونت در کودکان و نوجوانان، 1392، انتشارات صابری
19. دیباجی، محمد علی، پرسش های امروز جوانان، 1389
20. ستوده، هدایت الله، آسیب های اجتماعی، 1386
21. شهیدی، محمد مهدی، چرا کودکان پرخاشگر می شوند؟، 1398

23. عباسی، ریحانه، بررسی تطبیقی کنترل خشم و پرخاشگری از دیدگاه اسلام روانشناسی، پایان نامه کارشناسی ارشد، زمستان 1394
24. فلسفی، محمد تقی، الحدیث - روایات تربیتی، ج 2، 1368
25. کردی، صدیقه، بررسی علل پرخاشگری و رواج خشونت و تاثیر آن در افزایش جرائم، پایان نامه کارشناسی ارشد، تابستان 1394
26. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار ج 70 (110-1037)
27. محقق، حسین علی، علل و راه های پیشگیری و مقابله با پرخاشگری کودکان و نوجوانان با تاکید بر منابع اسلامی، پایان نامه، بهمن 1398
28. معین، محمد، لغت نامه معین
29. نجمی، صاحبه، رابطه سبک فرزند پروری والدین با هوش هیجانی و پرخاشگری، پایان نامه کارشناسی ارشد